

elegendő ereje, hogy egy-egy komoly tehetséget megőrizzen. Budapest mindenkit magához rántott, s a „vidékiség” és „fővárosi-ság” értékjelző fogalmakká váltak. Először Juhász Gyula törte meg a jeget s ma — néhány fiatal költőn kívül — Gulyás Pál az, aki a legmeggyőzőbb cáfolata a közzelfogásnak. Gulyás Debrecenben indult, ott bontotta ki tehetsége szárnyait, s mindmáig hű maradt az ősi civis városhoz, Budapestet a „halál futaraként” emlegeti, aki „mostohább volt hozzá a mostohánál”. Érdekes, hogy a fővárosba szakadt költőink is örök-de — furcsa módon — emelő teherként hordozzák multjukat; tehetségük tápláló talaja mindig az a vidék, ahonnan jöttek. (Ady Endre haláláig az átutazó lélkével élt Budapest falai között.) S mert így van, mennyivel rokonszenvesebb az a költő, s mennyivel hitelesebb a költészete annak, aki fizikailag is hű marad ahhoz a tájhoz, melyből tehetsége kisarjad.

Egy élő költő antológiája mindig érdekesebb, mint az antológiák általában. Maga a költő teszi benne mérlegre addigi alkotásait, s a verseken kívül a válogatás is róla árulkodik. Az induló Gulyás Pál költészete még alig-alig mutatja az orosz-lánkörmöket, Petőfi-, Vörösmarty-reminiscenciák, gyakori biedermeieres hangulatok jellemzik. (... virágszirmok tárták ki illatos ábrándjukat a szárnyaló időnek.) S ami ezekben a versekben rokonszenves és biztató, az mégis éppen a hang. Ady után s Ady nemzedékének igézetében nehéz volt így megszólalni. Az *Idegen világ* és a *Szó* két nagy verse már a későbbi Gulyás felé mutat.

Az antológia harmadik ciklusa, a *Kis körök, Kis karikái*, mely a *Tétkozló* című kötetből való, hatalmas ugrás. Itt már az igazi Gulyás Pál beszél. Egyszerre annyi új elem bukkan fel költészetében, hogy megjelenésük szinte érthetetlennek tűnik. Gulyás magára lelt, találkozott nagy élményeivel, rálépett a saját útjára. Ettől kezdve törés nélkül gazdagodik, tágul költészete, témáiban, érdeklődésében, eszközeiben.

Legdöntőbb élménye az ösköltészettel való találkozása. Ez hagyta a legmélyebb nyomokat lelkében, az „őstájakra emlékezik, melyekkel tele a lelke”, „a szónak az apját, ükapját keresi”. Költészete tömérdek hatást egyesít magában, azonban hangadó tényező

benne mégis ez az élmény. Vizsgálhatnám szellemi fejlődése útját, elidőzhetnek egyes állomásain, sokkal fontosabbnak érzem, ha a belső törvényeket próbálom megmutatni. Nem ok nélkül vonzódt az ösköltészethez, a mítoszhoz. Mindegyik költő rokonokat keres, s ha sikerül találnia, bennük ideálja tárgyiasulása mellett öntelke leleplezését is szemlélhetjük. Ha Gulyás az ösköltészethez vonzódtott, ez félreérthetetlen kitarulkozása is költői mivoltának. A „sámán” szót használják leggyakrabban vele kapcsolatban a kritikusok. Valóban alig lehetne megfelelőbb jelzőt találni reá. Bármiről beszél, folyton érezni, hogy egy egzaltált lélek, keresi a kapcsolatot a természetfölöttivel, firkészi a dolgok lényegét, révül bele a mindenségbe. Gulyás sámán-sága költői attitűd, de művészete technikai részének is törvény-szabója. A szó ősi erejével, teljes misztikus hatalmával jelenik meg soraiban, s bizony nehéz volna megmondani: a tartalom, vagy a szó idézi-e föl a varázslatot. Az *Újévi vásárjában* ilyen sorokat olvashatunk:

*Ott szalad a lakodalmas
csilingelő csodaszarvas!
Ott cseng egy hópehelyben,
hej, regő rejtem, —
homlokán fölkelő szép Nap,
oldalán árdegi hold,
jobb veséjén égi csillag,
szarván száz út bújdogol.
Porka havak hulladoznak,
új év takarója,
nyulak, rókák játszadoznak,
de hó reme róma.*

A „sámán” jelző mellett gyakran eszébe jut az embernek a „garabonciás” szó is. Sok helyütt talán találhatóbb is amannál. Különösen a tréfáskedvű Gulyás Pálhoz illik a magyar mesevilág e hőköpönyegű csodalényének a neve. Ki ne gondolna hasonlóra, amikor ilyeneket olvas:

*Mondd meg Mátá merre van?
Zámnak hány zára van?
Varjú fészkeit a napra...
Elérünk még Óhatra?*

A sámán Gulyás Pálnak legerősebb támogatója a roppant fantázia. Sokszor hőkken-tenek meg képei, hasonlatai. *Isten követje* című verse így kezdődik:

*Nem tudok aludni, a villanyt lesrőfolom s felsrőfolom,
az éj sem tud most elaltatni, ez a földöntúli hatalom.
Az jár eszemben, hogy a vér, mely itt forog testembe zárva,
nem az enyém, nincs már bennem, ott van valahol egy tartályba,
fent egy toronyban... És alatta fegyveres őrszemek cirkálnak,
ha száz lépésre közelítasz, töltött csövel elibed állnak,
kérdik a jelszót és jelhangot, azonosságát lapot kérnek,
hasztalanul mutogatod, hogy az a vér fent a te véred.
Hosszú alagútak vezetnek a toronyból a föld alatt,
viszik a vért a levegőben csattogó ércmadarak,
viszik Rómába és Berlinbe síneken síkló motorok,
kilencmillió ember vére éjjel-nappal száll és forog!*